

INTERVJU

Jani Virk

Avtor fotografije: VESNA TRIPKOVIĆ

Literatura ne rešuje posameznikov

Literatura ne rešuje posameznikov

Najbrž je kar nekaj stvari, ki jih v življenju še ni počel, pa vendar se njegovih dvaintrideset let precej razlikuje od let večine drugih. Bil je član državne mladinske smučarske reprezentance, diplomiral na primerjalni književnosti s temo Kocbek in Kierkegaard ter na germanistiki iz mita o Parzivalu, svetem Gralu, kralju Arturju in vitezih okrogle mize - Wolfram von Eschenbach in Tankred Dorst: spremembe v času, spremembe v mitu, to mu je prineslo Prešernovo nagrado za študente. Smučarski trener, raznašal časopise, poučeval nemščino, potoval po svetu, prevajal iz nemščine, srbohrvaščine in angleščine, pisal eseje in kritike, bil v letih 1988-1989 glavni urednik Literature, uredil knjigo *Miti in legende ameriških Indijancev* (1990), napisal knjigo esejev *Na robu resničnosti* (1992), se lotil filmskega scenarija po lastni zgodbi, postal kulturni in nato glavni urednik dnevnika *Slovenec*.

Medtem izdal zbirko kratke proze *Preskok* (1987), za katero je prejel nagrado Zlata ptica, roman *Rahela* (1989), pesniško zbirko *Tečeva čez polje* (1990) ter zbirko novel *Vrata in druge zgodbe* (1991). *Moški nad prepadom* (1994) je trenutno zadnji izstrelk njegovega pisateljskega katapulta.

Literatura: Si že bil na Triglavu?

Virk: Že dve leti se pripravljam, da bi se že enkrat povzpел nanj, a mi na žalost še ni uspelo.

Literatura: Torej se še nisi zaprl v Aljažev stolp in čakal na to, kaj se bo zgodilo?

Virk: Tudi ko bom prišel na vrh, sedaj dvomim, da bom to res naredil.

Literatura: V Začasnem bivališču si na vprašanje o svojem mladostnem intenzivnem športnem življenju malce resignirano odvrnil: "O, kje so tisti časi ..." Pomeni to, da se počutiš starega ali da aktivnih športnih let nimaš ravno v najlepšem spominu?

Virk: Bila so leta, ko sem imel na to obdobje zelo slabe spomine, saj je bilo še preblizu. Bilo je veliko ledu, ostrine ... Vendar bolj ko teče čas, bolj blizu so mi in pravzaprav se tudi počutim čedalje mlajšega. Ne dolgo nazaj sem prebral zelo lepo izjavo o tem, kako se človek lahko tudi v zelo poznih letih počuti mladega. Hudič je le, ker telo ni več mlado. Ampak jaz sem nesporno v letih, ko mi o tem še ni treba tako razmišljati.

Literatura: Aleš Debeljak je v spremni besedi k tvoji za zdaj edini pesniški zbirki *Tečeva čez polje*, potem ko je govoril o pomembnosti konkretne pesnikove biografije za samo umetnost, pisal o tem, kako si prišel iz napol ruralnega okolja v urbani kaos, in to naj bi zaznamovalo tvoje pisanje. Kakor vem, si se rodil v Ljubljani?

Virk: Nad mojo rojstno hišo se danes vzpenja Klinični center in vem, da je bila v tej stavbi nekaj časa tudi porodniška soba. Tako rekoč sem se torej rodil v središču urbanega kaosa.

Literatura: Potem nekatere tvoje kratke zgodbe, ki se odvijajo na podeželju, niso plod neposrednih življenjskih izkušenj?

Virk: Na neki način že. V mladosti sta se mi bolj kot mestni kaos dogajala narava

in podeželje. To predvsem zato, ker smo trenirali na smučiščih sredi gozdov in snega. Delno mi je bil podeželski ambient blizu, ne sicer kot primarna življenjska izkušnja, ampak mogoče kot nekakšna prisposodba za bolj prvinsko življenje.

Literatura: *Ne glede na to, da je literatura samo literatura, kot pravimo, pa je v tvojih zgodbah, pa tudi romanu, moč zaslediti kopico manjših dogodkov ali motivnih drobcev, ki so tako ali drugače povezani s tvojim življenjem. Ukvarjal si se z aktivnim smučanjem, raznašal časopise, poučeval nemščino, bil fizični delavec v Londonu, Düsseldorfu, Chicagu ... Z enakimi rečmi se ukvarjajo junaki v tvojih zgodbah. Koliko so torej življenjske izkušnje pomembne pri pisanju literature?*

Virk: Brez njih nobena literatura ni možna. Tudi znotraj povsem fiktivnih svetov, ki jih riše literatura, obstajajo oporišča, iz katerih začenjaš. Kaj vem, na primer v zgodbi *Decembrski sneg* iz zadnje zbirke, ki govori o tem, kako se slepec na smučarskem tečaju zaljubi v vodičko in najbrž tudi ona vanj. Na srečo nisem slep, pa tudi te zgodbe od znotraj ne poznam. Impulz zanjo je prišel, ko sem lansko zimo v Kranjski Gori videl, kako je neka lepa vaditeljica učila slepe smučati. To me je fasciniralo in odprli so se mi do tedaj nepoznani svetovi, v katere pa se lahko takoj vživim, jih imaginiram. Verjetno se iz takšnih življenjskih drobcev razvijajo kasnejše literarne zgodbe.

Literatura: *Prvi prozni zbirki si dal naslov Preskok. Ne glede na to, da gre za eno od zgodb v zbirki, se mi zdi, da je "preskok", ki je na delu v tvojem pisanju, pravzaprav preskok od pripovedi k izpovedi. Razumeš pisanje kot kriterij bivanja ali kot svojevrstno psihoterapijo?*

Virk: Psihoterapevtska funkcija literature mi ni blizu, čeprav bi se najbrž dalo slo po pisanju literature razlagati tudi na ta način. V tem smislu mi je bližji izraz kriterij bivanja, vendar bi bil tudi tu previden in bolj skromen. Gre pač za neki subjektiven prispevek k pogledu na svet. Mogoče celo, grobo rečeno, za analizo ali zgodbo teh kriterijev bivanja.

Literatura: *Kakšni pa so ti kriteriji?*

Virk: Nedorečeni in zelo ohlapni. Mislim, da v svojih zgodbah neprestano iščem neke zakonitosti, po katerih se dogajajo. Ne bi jih znal diskurzivno razložiti. Lahko bi sicer govoril, da so kriteriji bivanja človekova zemeljskost, njegova smrtnost, njegova ljubezen ... in da se znotraj tega porajajo stvari, zaradi katerih je, vsaj tako mislim, vredno živeti, ampak verjetno ne bi s tem povedal nič novega ali zelo pametnega. Najbrž poskušam ravno prek zgodb pokazati, kje so ti robovi bivanja, znotraj katerih je življenje smiselno in znotraj katerih se dogaja.

Literatura: *Če je generacija, s katero si pričel pisati, zaznamovala nekakšna distanca do pisanja samega, poleg tega pa tudi potreba po humorju in ironiji, pa bi le za redke tvoje zgodbe lahko rekli, da spadajo med "duhovitejše žanre". Na primer zgodba *Fotograf* iz zbirke *Vrata* in druge zgodbe je zelo duhovito napisana, konča pa se tragično.*

Virk: Ironija in humor sta mi zelo blizu. Res pa je, da ju najbrž znotraj moje

literature ni prav veliko, čeprav mislim, da vsebuje kar nekaj ironičnih situacij. Bržkone je trditev, da je življenje, ker se konča s smrtjo, tragično in absurdno, pretirana. Tudi nočem razmišljati na ta način. Vendar je res, da s smrtjo človek naleti na neki rob, ki zveni zelo tragično.

Literatura: *V tvoji literaturi je mogoče prepoznati zelo močan strah pred smrtjo.*

Virk: Ne bi želel govoriti o svojih izkušnjah, mislim pa, da ima zelo veliko ljudi, kar lahko vidimo že pri otrocih, močno izražen primarni strah pred smrtjo, ki pa je nekaj povsem razumljivega. Ta strah, ta tesnoba je najbrž ena temeljnih antropoloških markacij človeka. Zelo dobro se spominjam intervjuja z Marjanom Rožancem, ki je bil sploh eden prvih intervjujev, ki sem jih prebral v življenju. Kot najstnika me je presunilo, kako je Rožanc opisoval svoj strah pred smrtjo. Šlo je nekako takole: "Sredi noči vstanem, se zavem svoje smrtnosti, skočim v zrak, grem v kuhinjo, pojem štruco kruha, to me pomiri in grem nazaj spat." Strahu pred smrtjo, kot nečesa esencialnega pri človeku, ni mogoče zbrisati. Se pa lahko intenzivnost tega strahu seveda zelo spreminja. Na primer, ko človek dobi svoje otroke, o nekaterih stvareh začne premišljevali drugače. Manj te je strah zase in bolj si zavezan, da skrbiš za nekoga drugega, za katerega si se v skrajni konsekvenci pripravljen žrtvovati ... Zato je razumljivo, da prenehaš patetizirati svojo končnost.

Literatura: *Nekateri tvojih junakov so zelo podobni filmskim oziroma sami sebe na trenutke dojemajo kot melanholične, tragične filmske junake. Tak je nedvomno junak Rahele, pa Vaškega učitelja. Ta se še posebno počuti kot Kačur. Za njegovo ekranizacijo si sam napisal scenarij. Kako si bil zadovoljen s filmom?*

Virk: Film sem videl večkrat. Enkrat se mi je zdel povsem v redu, drugič spet sem ga spremljal z zelo mešanimi občutki. Treba pa je vedeti, da gre tu za televizijsko novelo ter da ni šlo za neka velika materialna sredstva in podobno. Zato seveda filma ni moč primerjati s podobnimi tujimi produkcijami. Presenetilo pa me je, da so bile reakcije na film ekstremno bipolarne, od velikega razočaranja do pretiranega navdušenja.

Literatura: *Se ti kot piscu te novele zdi, da je bila njena senzibilna ost adekvatno prevedena v filmski jezik?*

Virk: Ja, v glavnem. Kasneje sem videl, da bi moral tudi sam kot scenarist nekatere stvari bolj poudariti ali narediti bolj uporabne za filmski jezik. Zdi pa se mi, da sta samoironičnost junaka in njegova življenjska drža kar precej odgovarjali temu, kar sem jaz čutil pri sami zgodbi.

Literatura: *Če bi imel proste roke, ali bi za ekranizacijo izbral kakšno drugo zgodbo?*

Virk: Najbrž bi se odločil za roman *Rahela*, čeprav po moji sodbi ne gre za posebej dobro napisan roman, je pa sama zgodba dovolj močna in z dobrim scenarijem bi bilo mogoče narediti zanimiv film. Veliko je dogodkov, prizorov, možnosti za dialoge in podobno.

Literatura: *Bilanca tvojih dosedaj objavljenih literarnih del je takšna: tri zbirke*

kratke proze, pesniška zbirka in roman. Prevladuje torej kratka proza. Gre za zeitgeistovsko formo kot prikaz fragmentarnosti sveta?

Virk: V precejšnji meri gre najbrž res za zavezo zeitgeistu, čeprav se mi zdi, da ni le to. Svojo vlogo ima tudi čas, ki ga potrebuješ, da napišeš kratko zgodbo ali pa roman. Če bi bil svobodni umetnik in bi živel le od pisanja, bi gotovo že napisal kakšen roman več. Forma kratke zgodbe pa najbrž dejansko kaže na razbitost neke epske celovitosti, na disperzijo subjektivnih resnic.

Literatura: Moški nad prepadam je precej označujoč naslov. Povej mi nekaj o moškem in potem še kaj o prepadu.

Virk: Moški je bitje, ki ima neki kromosom, ki niha v prazno. Ženska je v tem smislu zaokrožena, moški pa nekje nima para in zato bolj niha. In če ima ta moški močno senzibiliteto, potem je tisto, nad čimer zaniha, metaforično rečeno, prepad.

Literatura: Je potem prepad tragična struktura izključno moške senzibilitete?

Virk: Ženska senzibiliteta je bolj celovita in bolj kompleksna. Najbrž pa tudi bolj izključujoča.

Literatura: V kakšnem smislu?

Virk: Mislim, da so pri ženskah stvari bolj jasne. Ne prelivajo se toliko med seboj, so bolj zaključene. Ali je da ali je ne. Pri moških pa je več teh odločitev in nihanj med robovi. Ženska se bolj zaveda svojih čustev, bolj ve, da se giblje znotraj njih, bolj se zaveda svojih ambicij in njihovih meja. Moški pa niha čez te meje.

Literatura: Razmerji, ki najbolj kričita iz tvojih zgodb, sta vsekakor moški-ženska in ljubezen-smrt. Za žensko se zdi, da je tista, ki sproža junakove preobrazbe, njegove želje po spremembi. In to skoraj vedno tako, da junak eno zapusti in potem hrepeni po drugi, "pravi", ki jo sicer v nekem trenutku res sreča, a njuna združitve se skoraj praviloma konča, če že ne tragično, pa gotovo zelo žalostno in melanholično. Ženska se na ta način pojavlja kot simbol hrepenenja po večnosti, po osmislitvi, po zadnji resnici, tudi po smrti, čeprav temu nikoli ne zadosti. Vendar pa ženska, kot čisto resnična, v tvojih zgodbah pravzaprav ne obstaja. Še več, le redko jo poimenuješ z imenom. Je razmerje moški-ženska nujno spodletelo in tragično razmerje?

Virk: Tu bi spomnil na Kierkegaarda, ki pravi, da se moški, ko v ljubezni sreča žensko, zave večnosti. To se sliši patetično in tudi je patetično. No, Kierkegaard nadaljuje, da je vsa tragika v tem, da se ženska te večnosti ne zave. To je seveda diskutabilno, ampak če že je kje v človeških odnosih mogoče priti do občutka večnosti, potem je to najbrž v ljubezni. Zato znotraj razmerja moški-ženska nedvomno obstaja sled večnosti. Problem se pojavi na ravni telesnosti oziroma zaradi telesnosti in tu je tudi osnovni paradoks: v dveh smrtnih telesih se pojavi občutek večnosti. To je ta unamunovska tragika, tragično občutje bivanja.

Literatura: Hčem reči, da tvoj junak (namenoma govorim o enem samem), kadar sreča žensko "svojega življenja", kot temu trivialno pravimo, ni sposoben radikalne odločitve, ni sposoben srečne združitve. Na koncu smo skoraj vedno priče ali njeni smrti (na primer Fotograf), njegovi (Rahela) ali pa le enkratni erotični združitvi

(Decembrski sneg, Vrata). *Po drugi strani v Zgodbi o ranjenih stopalih junak odsotno odgovarja študentki slikarstva, v katero se je zaljubil, ko ga ta sprašuje, kaj je z njim, kadar pada v melanholične depresije, da se je izselil vanjo in sedaj čaka, da se vrne nazaj vase. Kaj je torej ženska, po kateri hrepeni moški iz tvojih zgodb?*

Virk: Pri Zgodbi o ranjenih stopalih gre za notranjo metaforiko. Če bi razpredal naprej, potem znotraj takšnega razmerja dejansko ni mogoče bivati, ker je preveč nevarno. V tem smislu je ljubezen, ironično rečeno, bolezen. Je krč večnosti, s katerim v tem življenju nimaš kaj veliko početi, razen da ti ga osmišlja. Ostati znotraj njega pa že pomeni biti na drugi strani. Zato se mogoče ta razmerja pogosto končajo tragično. Verjetno gre za podobno občutje pri mistikih, ki se zavejo božje ljubezni, in če se ne umaknejo, potem v njej izgorijo. Konkretno življenje in realna eksistenca pa zahteva čisto drugačen boj. Vendar je lepo, če se ta boj dogaja prav na osmislitvi toka ljubezni.

Literatura: *Je potem moški brez ženske možen ali ne?*

Virk: Možen je, vendar je okrnjen. Jaz imam v svojih zgodbah zelo rad samotne junake, toda vsi imajo izkušnjo ljubezni. Ni nujno, da jo neprestano preverjajo, nekateri je sploh ne, vendar bi bili brez te skušnje zelo osiromašeni.

Literatura: *V zbirki Moški nad prepadom prvič srečamo samorefleksijo ženskega lika. Na primer prav v Zgodbi o ranjenih stopalih. Ravno tako prvič preideš od prvoosebne pripovedi k tretjeosebni. Je to prehod k distanci ali korak od izpovedi "nazaj" v pripoved? Kaj se je dogajalo avtorju?*

Virk: Kar se tiče prvega dela vprašanja, je tema, ki me zanima, tako in drugače gotovo ženska in njena notranjost. Čedalje bolj me je začelo zanimati, kako ona čuti in razume svoje telo in čustva. Tretjeosebna forma pripovedovanja pa je posledica tega, da sem začutil, da bi rad pisal zgodbe, ki bi imele vsaj po formi več distance do avtorja - do mojih lastnih razmišljanj, do mojega življenja. Zanimalo me je, glede na to, da prej dejansko nisem napisal zgodbe, ki ne bi bila prvoosebna, ali lahko naredim zgodbo, ki v tem smislu ni vezana name.

Literatura: *Za tvoje prve zgodbe, najbolj izrazito prav v zbirki Preskok, bi lahko rekli, da se priklaplja na neko borgesovsko linijo. Na videz imamo opravka s povsem navadnimi zgodbami, ki pa so zelo izrazito vpletene v neki simbolni kontekst. Ta je nemalokrat napol skrivnostni, malce mističen, neobičajen. V zadnji zbirki se ta linija približuje bolj carverjevskemu toku, kjer imamo pred sabo ravno tako zgodbe, ki bi bile lahko povsem resnične. Celó bolj realistične so od prejšnjih. Neka metafizična plast, katere moč prenika iz "podteksta" glede na senzibiliteto bralca, pa postaja bolj melanholično humorna, bolj vsakodnevno prisotna in otipljiva.*

Virk: Prva zbirka je bila na neki način kljub vsemu mitska. Vsi miti, ki so me takrat najbolj obsedali, so posejani po njej. V teh zgodbah je precej več simbolike kot na primer epskega prikaza sveta. V kasnejših zgodbah se pojavlja več epskega, pripovednega ornamenta. V mitologijo in simbole se vrinja stvarnost in vse skupaj postaja bolj zemeljsko. Še več tega je najbrž v zadnji zbirki. Predvsem se mi je začelo

življenje odvijati na način, ko sem se pričel na tej zemlji počutiti nenavadno dobro. Mogoče je to to.

Literatura: Pomeni, da greš zopet k romanu?

Virk: Mogoče. Pravzaprav me sama ideja, da bi ga spet napisal, zelo vleče, a moral bi čisto fizično spraviti skupaj zelo veliko materiala in časa. Vedno bolj me zanimata povsem realno življenje in vsakdanja zgodba. Zadaž se tako ali tako vedno skrivata kaos in metafizika.

Literatura: Pa vendar je mogoče iz presečišča tvojih zgodb ugledati življenje, ki ga junak doživlja, kot nekaj, kar je samo po sebi prazno in negotovo. Pa tudi misel, da so vse stvari, ki jih počnemo, da bi ga osmislili, le iskanje gotovosti, čeprav je ta a priori zgolj iluzija.

Virk: Drugega razen življenja sploh nimamo. In vsak ga poskuša osmišljati na svoj način. Zdi se mi iluzija, da bi človek to negotovost spregledal, saj vsak trenutek ta nedvomno stoji za vsemi našimi dejanji. Jasno je, da v njej ni mogoče zdržati ves čas, ampak nekateri, ki imajo drugačno senzibilnost kot večina drugih, pravzaprav delujejo prav proti gotovosti. In tako je na neki način ustvarjen neprestano krožeči krog, ki nekatere pripelje tja do osemdesetih, devetdesetih let, to je sijajen dosežek.

Literatura: Stična točka ljubezni in smrti v tvojih zgodbah je hrepenenje po večnosti. Je pisanje, literatura korak k temu?

Virk: Literatura je stvar, ki jo imam kot bralec zelo rad, ji pa ne bi dajal kakšnih prevelikih oznak v tem smislu. Ima sicer sila pomembno ontološko funkcijo, vendar se mi znotraj tega zdijo zelo naivna razmišljanja, kakršna so bila na primer Aškerčeva, ki je svoja dela doživljal kot večnost. Pri literaturi gre verjetno za neki imaginacijski približek k temeljnim stvarjem, ki je zelo subjektivističen in v tem smislu nič ne dokazuje, pa tudi nič ne zavrže. Dokazuje samo človekovo slo po neskončnosti, nje same pa ne. Literatura v tem smislu ne rešuje posameznikov, nikogar ne bo naredila večnega.

Literatura: Stal si že na različnih literarnih bregovih - kot študent germanistike in primerjalne književnosti, kot urednik Literature, kot pisatelj in pesnik, kot esejist in kritik. Pozicija slovenskih pisateljev se je v zadnjih, predvsem poosamosvojitvenih letih pričlenjala spreminjati. Danes obstaja krog ljudi, ki se ukvarja z literaturo zaradi, reciva temu malo patetično, ljubezni do nje same. Politične opredelitve so v tem kontekstu stvar posameznikove zasebnosti. S tem mislim prav na revijo, za katero delava intervju. Po drugi strani nekateri pisatelji čutijo razumniško dolžnost, da aktivno posegajo v politična dogajanja. Gre predvsem za krog Nove revije, ki seveda ne objavlja le prispevkov s področja umetnosti in kulture, ampak danes predstavlja že kar metaforo politično in ne le socialno angažirane revije. Kje vidiš vlogo pisatelja danes?

Virk: Ukvarjanje z literaturo se mi zdi zelo elitna, sijajna zadeva. Sam sicer nimam talentov, da bi vse svoje delo lahko posvetil zgolj literaturi, a do tega nimam prav nobenih zadržkov. Življenje pač prinaša veliko udarcev iz t. i. političnega in socialnega korpusa. Pisatelji pa so bili nanj vedno zelo občutljivi. To ni le naša

značilnost, povsod najdemo pisatelje, ki so se ali se pojavljajo v javnosti s svojimi stališči, in ta njihova socialna funkcija je zelo pomembna. Ne bom rekel, da so to nekakšni moralni svetilniki, vsekakor pa gre za občutljive elemente, ki jih javnost upošteva in jih je v tem smislu posledično primorana upoštevati tudi politika.

Literatura: *Želela sem opozoriti na razliko, da imamo na primer na eni strani revijo, združujočo ljudi, ki imajo do literature oziroma do tega, kar počnejo v zvezi z revijo, povsem apolitičen pristop. Torej tisto, kar jih povezuje, niso podobne politične opredelitve, temveč zanimanje za literaturo. Po drugi strani pa se krog okoli Nove revije ne združuje samo na ravni interesa za umetnost, temveč tudi ali celo predvsem na ravni političnih opredelitev oziroma somišljenosti.*

Vir: Mislim, da gre tu dejansko za generacijsko razliko. Krog okoli *Nove revije* ima svoj historiat, ki je iz pesniške oziroma diskurzivne besede segel na področje družbe in kasneje politike. Ta tok so tudi ustvarjali, zato je logično, da v njem sodelujejo in ga sooblikujejo tudi danes. Mlajša generacija, ki je bila v nekem smislu "žrtev" teh procesov - mnogi so bili med slovensko vojno v uniformah - je po politični orientaciji razpršena, to je povsem normalno. V preteklem desetletju so bili ljudje iz *Nove revije* bolj ideologi zgodovine, mlajša generacija pa v nekem smislu njen material. To, da obstaja strogo literarna revija, ki pušča politične opredelitve pred vrati uredništva, se mi zdi potrebno. Tako kot je na drugi strani potrebna revija tipa *Nove revije*, ki zarezuje globlje v družbeno tkivo.

Literatura: *Sam si glavni urednik dnevnika Slovenec. Kje in kakšna je meja med pragmatiko vsakdana in "metafizično napetostjo" poetike pisateljevanja?*

Vir: Mogoče sem tu naiven. Nekaj najtesnejših prijateljev me je opozarjalo, da s prevzemom funkcije glavnega urednika stopam na področje politike. Mogoče se moja naivnost skriva v tem, da sem medijsko kulturo vedno razumel kot del širše kulture, zato tudi svojo funkcijo razumem v tem smislu. Skušam držati neki prostor, v katerem lahko ljudje, ki so večji na primer političnega komentiranja, to počnejo brez kakšnih hudih političnih pritiskov. Sam pa se ne čutim kot del politike, temveč kot del javnosti. Samo mejo med pragmatiko vsakdana in poetiko pisateljevanja, kot praviš, pa čutim predvsem časovno.

Literatura: *Udeležen si bil pri odcepitvi Literature od Problemov pred leti. Takrat je šlo predvsem za spor med t. i. trdimi teoretiki na eni in t. i. pisatelji na drugi strani. V časopisju so se celo pojavljali traktati o tem, kako je pri nas trda publicistika zamenjala poezijo. Kaj bi danes dejal o tem, pravzaprav zelo nepotrebem in za intelektualce precej netolerantnem sporu? Če kaj, "trda publicistika" očitno ni nadomestila "mehke poezije".*

Vir: Ta dogajanja so bila pravzaprav zelo zabavna. Na eni strani so se zbrali ljudje, ki so imeli nesporno avtoriteto na nivoju diskurzivnega jezika in ki so za tiste razmere zelo solidno obvladali medijski prostor, tako da so na primer na straneh *Mladine* objavljali članke o tem, kako je publicistika močnejša od umetnosti. Eno ali dve generaciji mlajši ljudje se s tem niso strinjali, imeli so dovolj nonšalance in

samozavesti, da so se z lahkoto otresli primeža "trde publicistike", in potreba po lastni reviji je postala očitna. Navsezadnje je šlo kmalu samo še za formalno plat postopka, kako se bomo razšli. Glede trde publicistike je treba pogledati njeno današnjo prisotnost in njen domet v medijskem prostoru. Vključila se je predvsem v nekatere revije, in danes se vidi, da njena pojavnost sploh ni tako epohalna, kot se je to takrat skušalo prikazovati. Generacija "literatov", ki je ta razhod izpeljala, pa ima med drugim za seboj na desetine izdanih knjig.

Literatura: Ko si urednikoval na Literaturi, je prišlo, če se še prav spominjam, tudi do označevanja enega kroga ljudi, ki se je zavzemal za objavo komunikativnejših, ne le intelektualistično hermetičnih besedil, z anarholiberalci, in druge strani s fundamentalisti. Seveda je šlo za ironične oznake, čeprav so se morda na trenutke zdele precej resne. V bistvu pa imamo opravka z dvema konceptualnima težnjama - ena, ki je bolj pluralistično komunikativna, morda celo malce trivialna, in druga, strogo akademska, vase obrnjena. Kako sprejemaš oziroma ocenjuješ današnjo podobo revije Literatura?

Virk: Današnja usmeritev je na neki način kompromis med tema dvema težnjama. Treba je vedeti, da se je v tistem času v slovenskem prostoru pojavil val zanimanja za hermetiko, pa tudi za mitologije in religije. (Tako sta v okviru *Literature* takrat izšli dve knjigi o mitologiji ameriških Indijancev ter Hasidske zgodbe. Ta val je v veliki meri pripeljal tudi do ustanovitve Društva za primerjalno religiologijo, ki izdaja svoje knjige, prireja predavanja in podobno.) In če govorimo o hermetiki, je treba vedeti, da je nekakšen simptom slovenskih literarnih revij, predvsem njihovega kritiškega dela, da so nagnjene v hermetično govorico. Naše literarne recenzije so na primer za nekega Avstrijca ali Nemca istega profila, preprosto rečeno, prezapletene. Zato nekaj te razumljivosti, biografičnosti, pragmatičnosti in žurnalizma gotovo manjka, tako da je imela "anarholiberalna" težnja znotraj uredništva svojo funkcijo in je bila zelo sproščujoča. Akt komunikacije je tudi za govor o literaturi zelo pomemben in zdi se mi, da mu trenutni koncept *Literature* odgovarja.

Literatura: Približno v istem času so se pričeli nekateri časopisni napadi na generacijo piscev, ki si ji pripadal tudi sam. Ne glede na to, da so bili v napadih, ki so takratni prihajajoči pišoči generaciji očitali samopromocijo, mišljeni predvsem ekspoziji Crnkoviča, Zupančiča in Novaka v *Teleksu*, me zanima, ali se ti zdi, da bi bila ta generacija tako močno prisotna tudi brez tega, da bi sama skrbela za svojo predstavitev? Konec koncev se pravzaprav še noben starejši literarni esejist ali kritik ni analitično lotil pregleda literature, ki jo je zasnovala generacija šestdesetih v osemdesetih.

Virk: Mislim, da na neki način vsaka generacija skrbi za svojo promocijo in le stvar dobrega okusa je, do kam ta samopromocija seže. Treba pa je tudi vedeti, da so v tistem času nekatere časopisne kulturne redakcije prav uživale, če je kdo od teh mlajših fantov razsul njihove ideološke nasprotnike ali pa se spravil na t. i. nacionalne svetinje. Osebnostno mi je samopromocija precej neokusna, še posebno, kadar se ima kdo za srč celega naroda, po drugi strani pa je neokusna tudi generacijska samopromocija na način pogosto neupravičene hvale v recenzijah in kritikah, saj v njih kriteriji pogosto

niso dovolj trdni, da bi bili lahko zares verodostojni. Normalno pa je, da si vsaka nova generacija skuša pridobiti prostor, ki ga pač že kdo pred njo obvladuje.

Literatura: *Pa vendar, kot sem že dejala, se še nihče starejših literarnih kritikov ali esejistov ni lotil sistematičnega pregleda dosedanjih rezultatov te generacije piscev, ki danes sploh ni več najmlajša.*

Virk: Tu gre za problem generacijske vrzeli. Dokler je to zmoženo, je na primer Kermauner zamejil prostor vsem generacijam za seboj, določil, kdo kaj dela, poimenoval njihova gibanja in podobno. Takoj, ko se je pesnik rodil, mu je Kermauner povedal, kaj je. Tako močne ali pa tako posesivne osebnosti kasneje ni bilo. Aparat, ki so ga v slovenski prostor prinesla mlajša imena, kot so Marko Juvan, Aleš Debeljak, Tomo Virk, Igor Zabel in še mlajši, je zelo ustrezal tudi pisanju tega obdobja. In zato so ti kritiki tudi najlažje povedali, kaj se dogaja z literaturo njihove generacije.

Literatura: *Se ti zdi, da je torej ta, v šestdesetih rojena in v osemdesetih prihajajoča generacija upravičila lastno promocijo?*

Virk: Literatura je tek na zelo dolge proge. So avtorji, ki so jih "mecenji" povzdigovali na rob nebes, pa niso danes nič posebnega. In so tisti, ki so ves čas stali ob strani, pa se je izkazalo, da pišejo odlično literaturo, čeprav so jih najprej obsojali, da so preveč ruralni, intimistični itd., danes pa so prepričljivejši od marsikoga, ki je bil že od malega vzgajan in šolan za pisatelja ali teoretika in ki je obiskoval tuje univerze in podobno. Za dokončno sodbo pa je seveda še bistveno premalu. Govoriti o pisatelju kot kakšni veliki osebnosti pred njegovim petinštiridesetim letom ni mogoče.

Literatura: *Kdo pa je tebi najbližji iz tvoje generacije?*

Virk: V poeziji so to nekatere pesmi Alojza Ihana, Uroša Zupana in Maje Vidmar, v prozi pa Feri Lainšček, predvsem njegov zadnji roman *Ki jo je megla prinesla*, ki se mi zdi zelo zrelo napisan. Seveda pa sem koga izpustil.

Literatura: *Med urednikovanjem Literature si se zavzemal za povezovanje in vnos slovenske literature v takratni jugoslovanski prostor ter na nemško jezikovno področje. Kakšen je tvoj osebni odnos do tega, da pišeš v jeziku malega naroda, celo tako malega, da ga v tujini še vedno tlačijo ali med baltiške države ali pa zamenjujejo s Slovaško in celo Srbijo.*

Virk: Čisto na začetku sem to čutil kot nekaj obremenjujočega, danes pa se sprašujem in tudi smejim sam sebi, zakaj bi moral biti zato zagrenjen. Seveda sem vesel, če doživim kakšen revialen prevod ali če bi imel prevedeno knjigo, ampak če kaj napišem, mi zadošča, da to prebere petsto ljudi. Moja generacija je bila res pod nekim pritiskom sveta, ki se je čedalje bolj odpiral, tu pa se je počutila kot v nekakšnem getu. Vesel sem, kadar nas prevedejo ali kadar mi kakšen avstrijski prijatelj, ker je bral Jančarja, reče, vi imate pa res dobrega pisatelja. Občutek, da smo prevajani, je nesporno zelo sproščujoč, ne sme pa biti zavezujoč kot ambicija, da bomo sedaj vse, kar napišemo, prevedli in izvozili, da bo potem lahko kdo nekoč morda dobil Nobelovo nagrado.

Literatura: *Uredil si tudi zbirko Mitov in legend ameriških Indijancev. V Raheli*

prekinjajo pripovedi prav drobci iz njihove ter svetopisemske mitologije. Si posebno zavezan prav indijanski mitologiji? Ali mitologiji nasploh?

Virk: Indijanska mitologija mi je zelo blizu. V nekem obdobju sem se ukvarjal s plemenskimi mitologijami, predvsem z mitologijami afriških plemen, in moram reči, da je bilo to zame zelo sproščujoče. Zanje sta življenje in smrt sicer skrivnostna, vendar hkrati tudi svetla in lahka. Pri izvirnih mitoloških tekstih, ki sem jih bral, me je pritegnila spontanost, ki se izraža predvsem na temeljnih eksistencialnih ravneh, kjer je evropska metafizika dejansko prišla v slepo ulico. Ti mitološki teksti so na tem področju zelo razbremenjujoči in so me marsikaj naučili.

Literatura: Pišeš prozo, bereš poezijo. To še velja?

Virk: Seveda. Najraje berem poezijo: najlaže jo je brati, najmanj časa potrebuješ in največ impulzov ti da.

Ljubljana, april 1994

Ženja Leiler